

قدرتمندترین زن قجری کیست؟

۱۲ اسفند ۱۳۹۳ ساعت ۱۷:۴۴

سرورالسلطنه ملقب به حضرت علیا یکی از زنان با نفوذ دربار مظفری، سرورالسلطنه ملقب به حضرت علیا همسر مظفرالدین شاه قاجار است.

یکی از زنان با نفوذ دربار مظفری، سرورالسلطنه ملقب به حضرت علیا همسر مظفرالدین شاه قاجار است.

او حاصل ازدواج فیروزمیرزا نصرت‌الدوله فرمانفرما با هما خانم، دختر بهمن میرزا بهاء‌الدوله بود که هر دو از نوادگان فتحعلی شاه بودند. از سال ازدواج او با ولیعهد، مظفرالدین میرزا اطلاعی در دست نیست، اما با توجه به اینکه مظفرالدین میرزا در سال ۱۲۹۳ ق همسر عقدی خود تاج‌الملوک ام‌الخاقان را طلاق داده بود این ازدواج بایستی در همین حوالی صورت گرفته باشد.

سرورالسلطنه گرچه فرزندش برای ولایتعهدی انتخاب نشد اما از اقتدار بسیار در دربار برخوردار بود و لقب حضرت علیا خود نشانگر مرتبت وی در نزد مظفرالدین شاه است. بسیاری از عرایض در دوره ولایتعهدی به دست او می‌رسید و به واسطه او شاکیان جواب دریافت می‌کردند. در خاطرات محمدعلی غفاری، از رجال این دوره، از این موارد زیاد دیده می‌شود. محمدعلی خان غفاری خود هر شکایتی از موقعیت خود دارد اول به سرورالسلطنه عریضه می‌نویسد.

برادر او عبدالحسین میرزا فرمانفرما خود داماد مظفرالدین شاه بود اما از نفوذ خواهر هم استفاده می‌کرد. او در صفر ۱۳۱۴ به حکومت تهران منصوب شد، گرچه خود تمایل داشت وزارت جنگ را به او واگذار کنند اما امین‌السلطان صدراعظم مظفرالدین شاه مانع این انتصاب شد: «فرمانفرما به این سبب باطنا کینه در دل گرفت و از امروز در تخریب کار صدارت محرمانه اقدامی داشت... فرمانفرما هر شب در حرمخانه جلالت عظمی به خاکپای مبارک همایونی شرفیاب شده به تدریج بعضی عرایض مغرضانه می‌کرد». ۱

عبدالحسین میرزا فرمانفرما و خانم نجم السلطنه مادر مصدق

این ملاقات‌های شبانه مطمئناً از طریق سرور السلطنه مهیا می‌شد. هنوز سه ماه از انتصاب فرمانفرما نگذشته بود که از حکومت طهران برکنار شد و این بار نیز از طریق خواهر خود شبانه عرایض را به گوش شاه خواند تا سرانجام در جمادی‌الثانی ۱۳۱۴ به وزارت جنگ دست یافت. ۲ افضل‌الملک در مورد نفوذ فرمانفرما بر شاه می‌نویسد: «هر چه می‌خواست می‌گفت هر چه می‌پنداشت

می‌کرد. همشیره بزرگوارشان، حضرت علیا، بانوی بزرگ حرمخانه جلالت عظمای بود و بسی اقتدار داشت.^۳

کلنل کاساکوفسکی فرمانده بریگاد قزاق در ایران در مورد دسته‌بندی دربار مظفرالدین شاه گزارش داشت که دربار دو دسته دارد، دسته نخست را حضرت علیا و برادرش فرمانفرما هدایت می‌کنند و دسته دوم را امیربهادر و هواداران.

فرمانفرما پس از یک سال از وزارت جنگ معزول و قهرا به حکومت فارس منصوب شد و در رمضان ۱۳۱۶ حکومت فارس را شاه از او گرفته و به عتبات تبعیدش کرد، اما همسر و فرزندان در طهران بودند. وساطت حضرت علیا نزد مظفرالدین شاه، عزت‌الدوله و سه پسر فرمانفرما را راهی بغداد کرد.^۴

کاساکوفسکی در خاطراتش به مقایسه میان ناصرالدین شاه و مظفرالدین شاه و اقتدار آنان در حرم پرداخته و می‌نویسد: «... مظفرالدین شاه بینوا جرئت جیک زدن جلوی زن خود حضرت علیا را ندارد ... حضرت علیا در میان مردم به عنوان جادوگر و الهه غدر و بلای جان ملت به شمار می‌آید».^۵

قهرمان میرزا عین‌السلطنه نیز در روزنامه خاطرات خود به وسواس سرورالسلطنه اشاره می‌کند که باعث انزوای وی می‌شده و از اقتدار وی بر دربار می‌نویسد: «حالا حضرت علیا جوهر حسد است. قرق و قدغن زیادی هم معتمدالحرم گذاشته. سایر زنها در حیاطهای دیگری منزل دارند. اندرون بزرگ ندرتاً مگر شاه بخواهد بیایند والا محال است. اهل قهوه‌خانه هم در خوابگاه شاه و اطاقهای قهوه‌خانه هستند، خیلی ساکت و مؤدب. حضرت علیا سخت محاصره کرده. یارای دم زدن ندارند».^۶

پس از عزل محمدعلی شاه از سلطنت بسیاری از شاهزادگان قاجار امیدوار بودند که بر جای شاه تکیه زنند و حضرت علیا نیز به دنبال قدرت «یک کرور می‌داد که ناصرالدین میرزا پسرش را شاه کنند».^۷

فرزندان حضرت علیا عبارت بودند از: ناصرالدین میرزا ناصری، اشرف خانم فخرالدوله (مادر دکتر علی امینی، نخست‌وزیر دوره پهلوی دوم)، شکوه‌السلطنه و شکوه‌الدوله. او در دوره پهلوی اول در گذشته است اما از سال دقیق فوتش اطلاعی در دست نیست.

انتهای پیام/

۱. غلامحسین افضل‌الملک، افضل‌التواریخ، به کوشش: منصوره اتحادیه و سیروس سعدوندیان، تهران، نشر تاریخ ایران، ۱۳۶۱، ص ۳۵-۳۶.

۲. همان، ص ۷۹ و ص ۸۱.

۴. مه‌رم‌ه فرم‌نفرم‌ایم‌ن، ز‌ن‌د‌گ‌ین‌م‌ه ع‌ب‌د‌ال‌ح‌س‌ین م‌یر‌ز‌ا فر‌م‌ن‌فر‌م‌ا، ت‌ه‌ر‌ان، ت‌وس، ۱۳۷۷، ج ۱، ص ۱۹۲ .

۵. خ‌اط‌ر‌ات ک‌ن‌ل‌ل ک‌اس‌اک‌وف‌س‌ک‌ی، ت‌ر‌ج‌م‌ه ع‌ب‌اس‌ق‌لی ج‌لی، ت‌ه‌ر‌ان، ک‌ت‌اب‌ه‌ای س‌یم‌ر‌غ، ۱۳۵۵، ص ۱۷۴ .

۶. ق‌ه‌ر‌م‌ان م‌یر‌ز‌ا س‌ال‌ور، ر‌وز‌ن‌ام‌ه خ‌اط‌ر‌ات ع‌ین‌ال‌س‌ل‌ط‌ن‌ه، ب‌ه ک‌وش‌ش: م‌س‌ع‌ود س‌ال‌ور و ایر‌ج اف‌ش‌ار، ت‌ه‌ر‌ان، اس‌اط‌یر، ۱۳۷۴. ج ۲، ص ۱۰۷۲ .

۷. اس‌ن‌اد ت‌اری‌خی وق‌ایع م‌ش‌ر‌وط‌ه ایر‌ان، ب‌ه ک‌وش‌ش: ج‌ه‌ان‌گ‌یر ق‌ائ‌م م‌قام‌ی، ت‌ه‌ر‌ان، ط‌ه‌ور‌ی، ۱۳۴۸، ص ۱۲۲ .
م‌ن‌ب‌ع‌ف‌ارس

آ‌در‌س م‌ط‌لب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۹۷۰۱/ک‌ی‌س‌ت-ق‌ج‌ر‌ی-ز‌ن-ت‌ر‌ی‌ن-ق‌در-ت‌م‌ن‌د/>